ISSN: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

Gorssel, januari 1990
8ste jaargang, no. 1

ONS MARKENBOEK
is een uitgave van de Oudheidkundige Vereniging
De Elf Marken in de gemeente Gorssel.

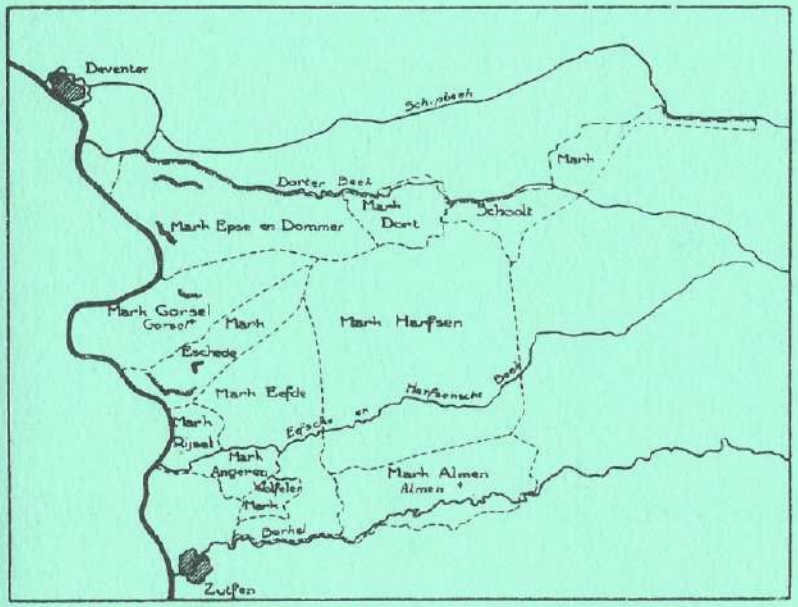

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel.

Deze vereniging werd opgericht op 27 september 1983, en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel".

Het bestuur wordt gevormd door de leden:
Voorzitter : H.J. Jansen, Bargeweg 16, Eefde (tel. 05750-40785)
Secretaris : N. van Wijk, Hassinklaan 29, Epse (tel. 05759-1394)
Penningmeester: J. Bakker, Laakweg 6, Almen (tel. 05751-1620)

ONS MARKENBOEK

8e jaargang, no. 1, januari 1990

INHOUD

	blz.
Mededelingen van het bestuur	2
Lezers/leden reageren	3/5
Het Gorsselse wegennet in 1817 door Henk Rol	6/11
Van de redactie	11
Een verkiezingsstrijd in 1939 door M.W. Enserink	12/20
Van de penningmeester	20
Het voetveer over de IJssel door H.J. Jansen	21/36

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

Het jaar 1990 wordt, naar we hopen, een jaar van vele - door onze vereniging geplande - activiteiten.

In de eerste plaats denken we aan het inrichten van een tentoonstelling rond de Nationale Bevrijdingsdag en deels daarmee gecombineerd een fietstocht langs historische plaatsen in onze gemeente.

In 1990 is het tevens 125 jaar geleden, dat de spoorlijn Zutphen - Deventer in gebruik werd genomen. We zullen proberen te komen tot een kleine expositie. Beide tentoonstellingen zullen, als ze doorgaan, verwezenlijkt worden in de hal van het gemeentehuis.

Het programma voor de lezingen te houden in het eerste kwartaal van 1990 ziet er als volgt uit:
dinsdag 23 januari 1990 in De Pessink te Epse; voor de pauze vertelt de heer N. van Wijk het een en ander over de prehistorie en na de pauze de heer H. Jansen over de geschiedenis van Epse; beide onderdelen worden gesteund door dia's;
~~woensdag~~ 8 februari 1990 hopen we u te ontmoeten in De Wever in Harfsen; op deze avond hoopt de heer W.L. Aartsen ons een serie dia's te tonen en daarover te vertellen - een klein deel ervan hebt u al gezien op de laatste tentoonstelling afgelopen zomer in Almen - over het stroomgebied van de Berkel;
tenslotte hoopt op 22 maart 1990 in Ons Huis in Almen de heer H. Jansen een dialezing te verzorgen over het onderwerp "Het Oude en Nieuwe Gasthuis te Zutphen".
Alle avonden beginnen om 20.00 uur.

Het bestuur van De Elf Marken wenst u allen een zeer gelukkig en voorspoedig 1990 toe.

LEZERS/LEDEN REAGEREN

De wandeling van de heer Hennink door de Epser bossen zal - zoals u al verwacht - meer lezers, die goede herinneringen hebben aan deze hoek, opwekken om hieraan hun eigen herinneringen toe te voegen. De mijne liggen in twee perioden van mijn leven op De Specht. Maar laat ik eerst enkele aanvullingen mogen geven omtrent andere huizen.
't Kruisselt. De heer P. Bijdendijk, die dit huis na zijn Indische jaren in de cultures bewoonde, was een broer van de heer G. Bijdendijk van de sigarenfabriek Bijdendijk & ten Hove aan de Reviusstraat te Deventer; hij woonde aan de Singel (nu nr. 16). Voordien woonde op 't Kruisselt de heer Jan Pluim en waarschijnlijk heeft hij het als buitenhuis ook laten bouwen. Hij had een manufacturengroothandel in Deventer, waarvan later zijn zoons Jurrien en Jaap de leiding hadden. Beide woonden ook in Epse, respectievelijk op 't Wooldrik en de Dommerbeld.

De heer R. Schuiling, die de Eekhoorn als buitenverblijf had, woonde aan het Pothoofd te Deventer en was leraar aardrijkskunde aan de HBS en het gymnasium. Van hem is de destijds bekende schoolatlas (Beekman en Schuiling) afkomstig en een Deventer basisschool draagt zijn naam. Na de oorlog was de Eekhoorn bewoond door de familie Nijenhuis, nu in Gorssel het kantoor Nijenhuis & Klein Ovink.

Het laatste huis aan de Dortherweg voor de spoorweg rechts was (en is?) niet de Fliefluiter, doch de Tuinfluiter, maar dat weet de heer H. ook wel!

Maar nu dan de Specht, als bungalow gebouwd op 3 ha bosgrond tussen Oude Larenseweg en Dortherweg door de heer J.W. van Oostrom Meijjes, wonende te Deventer aan de Binnen-

singel (nu nr. 12). Hij verhuisde in 1922 naar Amersfoort, doch bij akte van 9 augustus 1917 werd door hem de Stichting Predikanten Weduwen en Wezenfonds gesticht met als eigendom het terrein de Specht met gebouwen. De opzet was dat, behalve de voorziening zoals de naam van de stichting aangeeft, de Deventer predikanten 's zomers een maand op de Specht konden verblijven. Mijn vader zat in het stichtingsbestuur en trad op als rentmeester. Na het winterseizoen - 7 maanden met alle luiken dicht - trok hij er met zijn gezin gedurende de maand mei in. Alles was dan muf en schimmelig, maar voor de kinderen een groot feest: naar school op de fiets en bij bar slecht weer met de tram (GOSM, halte de Buitenkamp) en heel soms kregen we een lift (avant la lettre) van de heer Pluim Sr in zijn vorstelijke Minerva. Brood mee voor tussen de middag op het kantoor aan de Handelskade en vaak na schooltijd daar ook huiswerk maken boven op de monsterkamer. De grootste pret van die maand op de Specht was het begin, als we naast de heer Willemink van de Pessink op de bok van zijn platte wagen achter het paard mochten meerijden als hij alle verhuisboel uit de stad kwam halen.

In de 30er jaren werd de Specht verbouwd en van een bovenverdieping voorzien (door Kloosterboer vanzelfsprekend!). De pomp kwam in de keuken, er kwam electriciteit en betere stookgelegenheid, maar al deze verbeteringen hadden wel tot gevolg dat het huis in de oorlog voor permanente bewoning werd gevorderd en voor de dominees alleen de Kleine Specht als dagkoepel beschikbaar bleef. De Specht is in en na de oorlog door diverse families bewoond geweest, o.a. Van Limburg Stirum en De Koning.

Toen ik na de oorlog uit Delft kwam om in de zaak van mijn vader te gaan, was de huizennood groot en het was dus een groot geluk, dat in februari 1946 de Specht leeg kwam en voor

mij de tweede Specht-periode aanving, ditmaal met gezin en die periode heeft 13 jaar geduurd. Jaren, die vooral de kinderen tot de mooiste van hun jeugd rekenen: altijd veel vriendjes om mee in het bos te spelen, hutten te bouwen en met de fiets door de "ravijnen" rossen, diepe greppels, die op het terrein van de Specht ontstonden en hun dieptepunt hadden bij Rutgers (vandaar Brug en Bosch!). Hoe deze groeven in de bodem ontstaan zijn is een vraag, waarop archeologen mogelijk nog eens een antwoord kunnen geven.

In 1982 is naam en doel van de stichting gewijzigd in Stichting Voorzieningenfonds Predikantenplaatsen. De Specht met ± de helft van het bos werd verkocht aan een zoon van ds Pruysen en door hem weer doorverkocht aan de huidige bewoner, de heer A.C.J. van Koppen. De Kleine Specht werd afgelopen jaar door de stichting afgebroken en op dezelfde plaats, maar nu met het front op de zonzijde gericht, is een comfortabele vacantiewoning met 6 slaapplaatsen verrezen, die verhuurd wordt.

Mag ik dan deze, mogelijk ietwat teveel nostalgisch getinte bijdrage afsluiten met een ware anecdote. Plaats en tijd van handeling: een zonnige zondagmorgen, met mijn kinderen ben ik - in werkkleding - de bospaden van de Specht aan het harken. Over de stille Oude Larenseweg passeert per fiets een boerenechtpaar, hij voorop, mogelijk op weg naar de kerk. Hij: "Kiek, da's 't domineeshuus". Zij: "woont ze daor nog?". Waarop hij: "nee, dat kö'j toch wel zeen!"

M.W. Oosterwijk

HET GORSSELSE WEGENNET IN 1817

Henk Rol

In de zomer van 1817 wilde de Gouverneur van de Provincie Gelderland wel eens precies weten, hoe het met de wegen in zijn gebied gesteld was. Alle burgemeesters werden uitgenodigd een inventarisatie van de wegen en straten in hun gemeente te maken en deze opgave persoonlijk te komen toelichten.

Burgemeester de Vuller zal het allemaal wel in zijn keurige handschrift hebben opgeschreven en de Gouverneur een net document hebben overhandigd. In het gemeente-archief is echter een zeer slordig, zonder een enkel leesteken, geschreven stuk bewaard gebleven. Er staat echter zoveel interessants in, dat ik de tekst hieronder in zijn geheel, door mij van leestekens en enige toelichting voorzien, laat volgen:

1e. De Koninglijke weg (Koninklijke wegen waren in de A-categorie, van landelijk belang). Beginnende bij de Hulsterbrug voor Zutphen; lopende langs den Laatsten Stuiver, de Blaauwe Schuit, de Erven Enzink en Altena; door den Eefschen Enk, het Eefsche en Gorsselsche veld; door het Dorp Gorssel, het Gorsselsche en Epser veld voorbij het Erve Holterman in Epse; door den Epser Enk langs Withagen (alwaar een handwijzer staat), de Herberg den Pessink, het Erve Brinkman; door de straat de Koesteeg voorbij de Herberg het Spinnewiel, over den Epserwaard tot aan het Koerhuis voor Deventer.

2e. De Groote Heerenwegen (dit waren wegen in de B-categorie, van provinciaal en regionaal belang)

a. De weg van Zutphen op Laren. Schietende uit de gemelde Koninglijke weg bij de Blaauwe Schuit in Eefde, lopende langs den Dennenbosch, den Huize Boedelhof, voorbij de Eefsche molen, door het Eefsche en Almsche veld, voorbij Beumers plaats, het Koersel, de Herberg den Stop, door het Harfsche veld en den Scheggertdijk, langs het Erve Lebbink tot aan Dochteren. Bij de Eefsche molen schiet uit deze weg een tak of weg, die ook voor een Heerenweg wordt gehouden, op de Buurschappen Harfsen en Oolde. Voorbij het Erve de Poorte, den Huize het Hulze, door het Harfsche veld over de Hoentjes brug langs de Harfsche Kapelle, door den Harfschen Enk, voorbij het Erve Klein Mensink en Braakhekke, door het Harfsche veld nog op de Plumpe naar Oolde.

b. Nog een weg van Zutphen op Laren. Beginnende bij de Waardveensche brug voor Zutphen; lopende over den Hogen kamp langs den Huize den Dam, het Erve Slagboom, door den Jufferdijk, door het Eefsche veld, komende bij Beumers plaats op de boven gemelde weg van Zutphen op Laren.

c. De weg van Zutphen op Bathmen. Schietende van de Koninglijke weg bij genoemd Erve Ensink in Eefde; langs de Erven Ilbrink, Schuerink en Huurnink in Eefde, door het Eefsche veld, voorbij het Erve Esterhold, agter den Huize het Joppe langs Dijkman en de Drie Kievieten in Epse; door den Dorter Dijk langs den Huize Dorth en de Dorthsche molen onder Bathmen.

d. De weg van Deventer op Laren en Lochem. Schietende uit de Koninglijke weg in Epse bij de Handwijzer tusschen Pessink en Withagen; lopende door de Veldstraat langs de Erven Wansink en Buitenkamp; door het Epscher veld tot aan den Dorterdijk; des

winters draait dezelve langs den Huize Dorth bij de Herberg de Roskam, loopt door een dijk langs den Huize Dorth voorbij de Erven Kolenkolk en Markvoort door het veld naar Laren.
Des zomers gaat dezelve dwars over den Dorterdijk in het Epscher veld; door het Harfsche veld, langs de Erven Overveld, de Plumpe en Altvoort, door de Plumpersteeg of straat ook naar Laren.
e. Nog een Zomerweg van Deventer op Laren en Lochem. Schietende uit de Koninglijke weg tusschen de Herbergen Pessink en Spinnewiel, bij het Erve Brinkman door de Dorter Kampstraat langs den Dorterkamp, het Erve Dijkman, door het Epscher veld, komende aldaar op de laatst vermelde weg.
f. De weg van Deventer op Aalten enz. Schietende ook bij de genoemde Handwijzer van de Konings weg door de Veldstraat en lopende van de weg op Laren en Lochem bij het Erve Buitenkamp in Epse; ook door het Epscher veld langs den Huize het Joppe, vervolgens door het Harfsche veld over de Hoentjes brug door het Harfsche en Almsche veld, voorbij het Erve Vunderink, de Almsche molen, over de Spitholterbrug langs het Erve Spitholt en het Holtmark nog door het Almsche veld op Hengelo. Uit deze weg schiet nog een dito, die zomers nog wel eens gebruikt wordt van Deventer en Gorssel naar Lochem. Beginnende bij het Hoentjen in Harfsen, lopende door de Harfsche straat langs de Erven Wunderink, Maatman en Esveld op de Dochtersche molen.
g. Zomerweg van Deventer op Markeloo, Goor enz. Lopende door deze gemeente achter door de Kring van Dorth langs de Schipbeek bij den Wippert.

3e. De dorp, markt en buurtwegen, 1ste klasse.

a. De weg schietende uit Koningsweg bij Altena in Eefde; lopende aan de westzijde door den Eefschen Enk voorbij Platenkamp; door het Eefsche en Gorsselsche veld langs den Huize Eschede; langs de Grote en Kleine Muil in Gorssel en de Erven Ilbrink en Hekkert aan de westzijde door den Gorsselschen Enk langs Klaphekke naar het Dommerhold.
b. De weg beginnende in het dorp Gorssel aan de noordzijde van de Roskam, lopende over een nieuwe dijk door het Gorsselsche veld langs het Joppe tot bij Dijkman, alwaar dezelve schiet op de weg van Zutphen op Bathmen en Holten, dienende tot communicatie van Gorssel en Bathmen.
c. De weg beginnende ook in het dorp Gorssel aan de zuidzijde van de Roskam, lopende door een straat tusschen Bloemkamp en de Veldstraat genaamd, door het Gorsselsche veld schietende in het Harfsche veld in de weg van Deventer op Aalten, dienende tot communicatie van Gorssel en Harfsen.
d. De weg beginnende bij den Huize Rijsselt, lopende langs de Erven Eggink, de Luchte, Meyerink, schietende bij den laatsten op de Koningsweg, dienende gedeeltelijk tot communicatie van de Buurschap Rijsselt naar Zutphen en gedeeltelijk ook op Warnsveld; lopende bij den Laatsten Stuiver dwars over de Koningsweg tusschen de Erven Broer en Klaphekke naar Warnsveld.
e. Een weg beginnende bij de Huize Dorth bij het Erve Nijhof, lopende door den Jofferdijk door het Harfsche veld langs het Erve Braakhekke, over het Emsbroek naar de Dochtersche molen, dienende tot communicatie van de Kring van Dorth met de Buurschap Harfsen.
f. Een weg schietende uit de Heerenweg van Zutphen op Laren in het veld bij de Eefsche

molen, lopende eerst door het veld, dan over eenige Bouwkampen langs het Erve de Wheme op het dorp Almen en de Almensche molen, dienende tot communicatie van Eefde en Almen.

Buurtwegen van de 2de klasse (in het stuk staat vermeld, dat ook de boven onder c en f vermelde wegen eigenlijk in deze categorie thuishoren)

in Gorssel
a. Een weg van het Dorp Gorssel naar den Enk lopende.
b. Een weg naar de Gorsselsche Weerden schietende.

Epse
c. Een weg beginnende bij het Erve Wilgert, lopende langs Groot Bussink, Malberg; door de Tollenaars straat van Epse naar de molen Ter Hunnip.
d. Het Hassink straatjen, dienende voor vele ingezetenen van Epse om naar het veld te komen.

Dorth
e. Den Schoolderweg, gaande door de Buurt de Schoolt van Dorth naar den Wippert.

Harfsen
f. Een weg lopende van Koersel naar het Vriesche Kolk langs den Huize het Elze, dienende voor eenige ingezetenen om communicatie te hebben met het veld en ook met de Eefsche molen.

Verder gaat de opsomming niet; meer wegen en straten waren er dus blijkbaar

niet. Ach, het zijn er, dunkt mij, ook wel genoeg; ruim voldoende voor ettelijke lange winteravonden. Weet iemand bijvoorbeeld iets van die "Blaauwe Schuit", die zo ongeveer gesitueerd moet zijn geweest op de plaats, waar nu het eerste raadhuis van de gemeente Gorssel staat?

VAN DE REDACTIE

Het is nog steeds mogelijk artikelen, losse opmerkingen, dagboeken - geheel of gedeeltelijk -, foto's en ander materiaal in te zenden voor publicatie in het aprilnummer van 1990.

In het julinummer van 1989 hebben we reeds een uitvoerige oproep geplaatst, maar reacties hierop komen nog maar schaars binnen.

Het behoeven niet persé verhalen te zijn over gewelddaden, hoewel wij die ook graag publiceren, maar het gaat ons vooral om gewone dagelijkse reacties.

Wat veranderde er tijdens de jaren 1940 - 1945?

Hoe onderging u de verordeningen van de bezetter?

Waar bleven uw koeien, uw paarden, uw varkens?

Hoeveel melk en eieren moest u leveren?

De redactiecommissie zal met graagte uw verslagen ontvangen, zodat zij een goed beeld van genoemde jaren kan geven.

EEN VERKIEZINGSSTRIJD IN 1939

M.W. Enserink

Op 21 juni 1939 werden gemeenteraadsverkiezingen gehouden, ook in Gorssel natuurlijk. De voorafgaande verkiezingsstrijd werd schriftelijk gevoerd; publieke bijeenkomsten waren er niet.

De deelnemende partijen waren: de S.D.A.P., de Vrijheidsbond, C.H.U. en A.R.P. en R.K. Staatspartij. Vier jaar geleden hadden ze respectievelijk 4, 4 en 5 zetels gekregen, de R.K. geen en Gemeentebelang ook geen. (Van de CH/AR-combinatie waren er 3 AR en 2 CH.)

Voor de propaganda werden gedrukte pamfletten gebruikt, die de PTT verspreidde voor een prikje.

De Anti-Revolutionaire Kiesvereeniging "Nederland en Oranje" kwam met een circulaire waarin werd meegedeeld dat - in tegenstelling tot de vorige raadsverkiezing - geen gecombineerde AR/CH lijst was ingediend, want "op ons verzoek om bij deze verkiezing zulks weer te doen, berichtte de Christelijk-Historische Kiesvereeniging met een eigen lijst te zullen uitkomen".

Blijkbaar vonden de CH zich daarvoor sterk genoeg en rekenden ze op winst als ze de Colijn-aanhangers uit de school van Abraham Kuyper voortaan links zouden laten liggen. De AR liet het kiezersvolk weten: "Onze Kiesvereeniging, opgericht in een tijd toen alle Protestantsch Rechtse kiezers nog bij één partij waren aangesloten, heeft er steeds naar gestreefd, bij het stellen van candidaten voor den Raad, personen te nemen die hun Christelijk beginsel wenschten hoog te houden en te verdedigen, doch tevens een ruimen en practischen blik op het gemeenteleven

hadden. Bij het samenstellen van de lijst voor deze raadsverkiezing is hiermede ook weer ten zeerste rekening gehouden."

Als nummer 1 plaatste de AR op de lijst: Carel Roeterdink uit Gorssel, als no. 2: Gerrit Boschloo uit Almen, beiden zittend raadslid. Gerrit Menkveld uit Eefde wilde niet opnieuw gekozen worden en in zijn plaats werd Albertus Besselink uit Harfsen kandidaatgesteld. Hij werd aangeprezen om twee redenen: "Door Harfsen werd in den loop der jaren, steeds in toenemende mate, een groot aantal stemmen op rechtsch uitgebracht, (AR en CH noemde men rechts, liberalen en socialisten links; MWE) maar dit deel der gemeente was tot heden nimmer door een rechtsch lid in den Raad vertegenwoordigd". De 4e plaats werd gereserveerd voor Eefde, maar voor een vierde was er geen schijn van kans. De andere reden was "dat hij door de verschillende functies die hij bekleedt, heeft bewezen met velerlei arbeid in de gemeente uitstekend op de hoogte te zijn, terwijl zijn kennis en bekwaamheid en zijn kalm en weldoordacht optreden voldoende waarborg geven, dat hij een goed raadslid zal zijn". De oproep eindigde met de vaststelling: "Onze candidatenlijst overziende, meenen we candidaten gesteld te hebben, die op het gebied van Kerk, Zending en Chr. Vereenigingsleven steeds hun medewerking verleenden en er mede instemmen, dat ook voor de gemeentelijke overheid Gods Woord en gebod grondslag moeten blijven. Ook in hun verschillende bestuursfuncties op Maatschappelijk terrein hebben zij getoond, in de practijk van het leven zeer bruikbare menschen te zijn, die het vertrouwen der bevolking genieten ..."

Roeterdink was voorzitter van de CBTB, Boschloo van de GOMvL, Besselink was ook bestuurslid van de GOMvL. Allen waren ze Hervormd. Op de AR lijst waren er 4 gereformeerd en 9 Hervormd.

De nadruk op de kerkelijke gezindte viel bij de CH niet in goede aarde. Zij gaven ook een pamflet uit, waarin hun 14 kandidaten nadrukkelijk als Hervormd werden aangeprezen. De inhoud kwam hoofdzakelijk voor rekening van Gerrit Koning uit Almen (geb. 1892), een invloedrijke figuur in Almen en Harfsen, directeur van de Coöp. Landbouwvereniging en van de Coöp. Boerenleenbank. Hij was no. 1 op de CH-lijst. In een artikel "Heel de kerk, heel het volk" (een gevleugeld woord van Dr. Hoedemaker) zette hij uiteen waarom Kuyper en Hoedemaker ieder huns weegs gingen in de politiek en dat Hoedemaker groot gelijk had. Hij citeerde daarbij mr. dr. J. Schokking, oudvoorzitter der CHU, die geschreven had: "Toen Kuyper bemerkte, dat Hoedemaker het volk als geheel niet wilde loslaten, in tegenstelling met zijn zienswijze om voorshands een deel van de Kerk en het Volk te winnen voor Christus, en af te zonderen, heeft Kuyper hem eens toegevoegd: "Dan blijft ge alleen met Jan Rap en zijn maats". "Welnu", was Hoedemakers antwoord, "dan zijn Jan Rap en zijn maats mijn volk en hun God is mijn God".

De AR vonden dit een onjuiste weergave van de feiten. Zij vonden dr. Herman N. Ridderbos (geb. 1909) bereid er tegenin te schrijven. Hij was AR en sinds 1934 gereformeerd predikant van Eefde-Gorssel. De dominee schreef een "open brief" aan Koning, omdat hij gegriefd en bedroefd was doordat Koning "den politieken vogelaar speelt en wie geen zand in de oogen heeft kan zien, dat Uw aandacht vooral er op gespannen is onder de AR duiven te schieten". "Nu is dit op zichzelf Uw goed recht, al hadt Gij, naar mijn meening, beter een ander front ter bestrijding kunnen kiezen. Maar het is Uw goed recht niet, om dit te doen met de middelen waarvan Gij U bedient. ..... De situatie in de gemeente Gorssel kennende, gebruikt Gij een kerkelijke leus en een kerkelijke tegenstelling, om daaruit uw politieke munt te slaan en dat om - wie anders dan - de Anti-Revolutionairen te bestrijden". Ridderbos betoogt dat de ARP evenmin als de CHU de partij van een bepaald kerkgenootschap is, dat nooit het kerkelijke, maar alleen het politieke standpunt geldt en dat Koning de historie geweld aandoet door de uitspraak over "Jan Rap en zijn maats", die misschien van Kuyper is en alleen op kerkelijke strijd kan slaan. "Ik streef in deze regelen geen politieke doeleinden na. ..... Maar ik vraag wel: Waarom moet toch met zoo ondeugdelijke middelen tegen elkander opgezet worden wat principieel bijeen hoort? Laat wat waarlijk één is zijn kracht toch niet hopeloos verdeelen! Laat men toch niet bang zijn voor elkanders successen, doch er zich liever in verheugen!" Tot zover dr. Ridderbos.

De AR zorgden ook nog voor een vlugschrift gericht aan de hervormden, waarin de AR hervormde ondertekenaars er de aandacht op vestigden, dat Roeterdink president-kerkvoogd van de hervormde kerk in Gorssel was, Boschloo idem in Almen en dat Besselink een belangrijke functie in de hervormde kerk vervulde en dat zij het onjuist vonden om kerkelijke en politieke belangen te vermengen. Ondertekenaars waren uit Eefde: F. Pardijs, H.G. Brummelman, G. Menkveld en G. Regelink; uit Gorssel: B. Makkink en J.W. Menkveld; uit Harfsen: T. Enderink, N. Gotink, E. Hazewinkel en E.J. Wilgenhof; uit 't Joppe: G.J. Goorman; uit Epse: A.G. Klein Hulze; uit Almen: R. Boschloo, G. Boschloo Rz, L. Heijenk, E.J. Klein Kranenbarg en H.J. Heijenk.

Koning moet zich er erg over opgewonden hebben, want nog twee dagen voor de stemming, op 19 juni, volgt een "kort antwoord" aan

dr. Ridderbos: "Uw brief is omweven van insinuaties" en "Te spreken van een "op broederlijke wijze onder het oog brengen" is voor mij onverklaarbaar en accepteer ik ook allerminst". De circulaire van de AR hervormden is "voor mij persoonlijk wel de meest bedroevende". Hij voelt zich persoonlijk gegriefd en klaagt dat de "ondertekenaars" niet eens wisten dat hun naam gebruikt was. Intussen was op 17 juni ook nog een CH blaadje verspreid waarin ook ds. J.H.C. Kamsteeg te Gorssel zich op het politieke vlak begaf in het leidend artikel. Hij legde de nadruk op de plicht om "te kiezen: mannen van bekwaamheid, van inzicht, van hoogen ernst, mannen, die rekenen met God". Zijn voorkeur gaat daarbij uit naar de Chr. Hist. Unie: "Christelijk-Historisch is voor mij steeds zoo'n schoone combinatie geweest". Echter: "De bedoeling van dit schrijven is alleen wat rustige bezinning bij te brengen en mogelijk 'n enkele te dienen van raad. Meer niet. Toch blijve gehandhaafd: een ieder stemme op eigen verantwoordelijkheid".

Maar laten we nu de vechtende "rechtsen" even onder-ons laten en letten op "links". Het propagandablad van de afdeling Gorssel der Liberale Staatspartij lokte ook weerwerk uit. Gerrit Slagman (geb. 1898), zittend raadslid, had de liberale staatspartij aanbevolen op grond van het richtsnoer:"de verdraagzaamheid en de eenvoudige naleving van de Christelijke beginselen". Bernard A. ten Have uit Almen citeerde ds. T.J. Jansen Schoonhoven, een reeds 15 jaar geleden uit Almen vertrokken hervormd predikant, die in zijn afscheidspreek gezegd had: "Hier werd mij een open deur geboden en ruimte en vrijheid gelaten om er met het volle rijke Evangelie van den Levenden Christus binnen te gaan. Vooral ook op die vrijheid leg ik den nadruk".

Dat had hij niet moeten schrijven, want ds. G. de Ru, hervormd predikant te Almen, voelde zich genoopt op verzoek van zijn collega van 1924, vertrokken naar Oegstgeest, te verklaren dat niet kan worden goedgekeurd "dat datgene wat hij (de predikant) van den kansel predikt, gebruikt wordt voor politieke partijpropaganda". ..... "Hoewel overtuigd C.H. had ik mij voorgenomen door woord noch geschrift aan de propaganda deel te nemen. De positie van een predikant is daarvoor mijns inziens niet zo geschikt". Ook een andere schrijver in genoemd liberaal blaadje krijgt er flink van langs vanwege zijn misleidende uitleg van de "handhaving van de Christelijke grondslag onzer samenleving". Hij komt tot het advies: "Geef uw stem aan die mannen die - ongeacht de partij waartoe zij behooren - de Heilige Schrift aanvaarden als richtsnoer, ook in de politiek".

De afdeling Gorssel van de SDAP kwam ook al met een leus voor christenen, te weten: "Opwaarts voor Socialisme en Gemeenschap en een warm Christendom". Men bestreed de antirevolutionair in zijn praktijken als "een verwoed winstmaker, zijn bedrijf beherende op de meest geniepige wijze, eraan medewerkend, productiebelemmeringen en productievernietigingen toe te passen."

Het CHU-raadslid Koning kreeg de wind van voren omdat hij, toen de verkiezingen naderden, het uurloon voor de werklozen in de werkverschaffing wilde laten verhogen door de minister, terwijl de SDAP-ers, toen het uurloon moest worden vastgesteld, hadden gevochten voor 24 cent, terwijl alle anderen 22 cent genoeg vonden. Konings partijgenoten hadden hem trouwens niet gesteund in zijn streven. "Eén der christelijke broeders speelt voor de vooruitstrevende, maar de rest stemt tegen!" smaalt de socialistische schrijver.

Nu weer naar "rechts".

Tegelijk met het "kort antwoord" van 19 juni van Koning aan dominee Ridderbos ging de CHU vlijtig voort met het bestrijden van alle gedrukte aantijgingen in een "antwoord aan A.R., Liberale Staatspartij en S.D.A.P." De liberalen kregen alleen maar te horen dat zij zich hadden moeten onthouden van afbraak van andere partijen. Aan de A.R. werd meegedeeld dat ze er niets van begrepen en dat het pamflet voor de kiezers der Ned. Herv. Kerk hen bedroeft. Heel wat makkelijker vond de CHU de weerlegging van de aantijgingen van de SDAP. En men concludeert: "Het zijn de slechtste vruchten niet, waaraan de wespen knagen".

De oplettende lezer heeft gezien dat de strijd tot hiertoe met 10 drukwerken gestreden is. Maar de laatste klap zal u nog verbazen. Daags voor de verkiezing viel deze in Almen en Harfsen! "Bewoners van Almen en Harfsen, stelt gij nog prijs op een eerlijke voorstelling van zaken en daadwerkelijke bevordering Uwer geestelijke en stoffelijke belangen, stemt dan niet op de S.D.A.P." "Deze partij zoekt haar kracht in verdachtmaking en beschimping". Een gemeenschappelijke vijand gevonden!

Verschillende onjuiste voorstellingen van zaken worden ontzenuwd om dan te eindigen met de oproep: "Stemt A.R. of C.H., lijst 1 of lijst 5. Stemt rechts!" (Hier de nieuwe spelling, zoals ook de SDAP hanteerde. MWE) Dit laatste pamflet is ondertekend: Vele kiezers in Almen en Harfsen.

En hoe was nu de uitslag? De SDAP ging van 4 naar 3. De liberale staatspartij (zowel in 1935 als in 1939 nam ze deel onder de naam "Vrijheidsbond") ging ook van 4 naar 3; de winst ging naar de R.K. Staatspartij, die zonder papier vuil te maken voor het eerst 1 zetel kreeg uit 270 stemmen (1935: 198

stemmen) en de A.R. en C.H. samen van 5 naar 6, maar de verdeling was nu heel anders: 2 A.R. en 4 C.H. Het principiele gekissebis kon de boerenbevolking niet zoveel schelen; ze stemden op Koning omdat ze hem wel mochten. Bovendien had hij een schat van een vrouw en drie lieve dochters. Later werd Koning ook wethouder, tegelijk met de liberale architect A. Sobel, en nog later lid van de provinciale staten.

En over de internationale toestand, werd daar in '39 nog over gerept? Zeker wel!

De CHU: "De September dagen van het afgelopen jaar, toen de dreiging der omliggende landen (!) ons verontrustte, leveren een sprekend voorbeeld van een hunkering naar meerdere eenheid. Voor het behoud onzer zelfstandigheid was ons Nederlandsche Volk terstond bereid om offers te brengen. Groote groepen vragen om een nieuwen aanpak bij de werkloosheidsbestrijding, om hierdoor den strijd aan te binden tegen den materieelen en geestelijken nood, die zich overal onder ons volk openbaart. Er is belangstelling om aan ons volk een nieuwe stuwing te geven, en zoo mogelijk de economische moeilijkheden te overwinnen." Geestelijke en morele herbewapening moet er komen! (G. Koning)

De Liberale Staatspartij: "De liberalen houden vast aan een sterke nationale gedachte, tegenover beinvloeding van ons staatkundig leven door buitenlandsche machten, zooals die te vinden zijn bij de nationaal-socialisten en communisten en in zekeren zin ook bij de Roomsch-katholieken, daar ook deze zijn ingeschakeld in de wereldpolitiek van het Vatikaan." (G. Slagman) "Te veel zien we in het groote wereldgebeuren om ons heen, de resultaten van de politieke agressie: wantrouwen, onderlinge strijd, ontwrichting van economische toestanden etc. zijn er het, voor de volken noodlot-

tige, gevolg van." (A. Sobel)

De SDAP: "Als een volk de democratische grenzen prijs geeft, dan verklaart het zich zelf voor onmondig en wordt het gestadig aan rijp om met de hondenzweep te worden geregeerd. In de dictatuur-staten kennen wij die toestand. Alles is er rozegeur en maneschijn, als wij hun couranten lezen, maar dat komt omdat niemand een mond durft open te doen. Niemand waagt het om voor zijn overtuiging uit te komen." (Ds. J.L. Faber)

Dit moet de laatste dominee zijn die we aan het woord laten.

Hebt u het gevecht van 1939 met belangstelling gevolgd? De 11 drukwerken geeft ik aan het archief van "De Elf Marken".

VAN DE PENNINGMEESTER

Met dit nummer van "Ons Markenboek" ontvangt u weer een acceptgirokaart voor betaling van de contributie voor het jaar 1990.

Wij verzoeken u vriendelijk uw contributie zo spoedig mogelijk via deze kaart te voldoen.

Mocht uw naam of adres onjuist vermeld zijn, wilt u dit dan aan ons doorgeven?

Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking!

HET VOETVEER OVER DE IJSSEL

H.J. Jansen

Zodra in Gorssel het woord "IJssel" valt, gaan al spoedig de gedachten uit naar de IJssel bij "Dommerholt" of "de Houtwal", van waaruit de IJssel kon worden bevaren en waar men reeds sedert 1854 kon komen met een verharde weg. Op de Houtwal vond de ontscheping plaats van turf en riet, dat per paard en wagen naar het achterland kon worden vervoerd, o.a. naar Harfsen, Bathmen, Laren en Lochem. Omdat de stroomdraad van de rivier langs de oostelijke oever schuurde, was de IJssel hier ook het diepst en konden de schepen goed aan wal komen. Jaren geleden heeft men ook nog een "haventje" uitgediept, doch dat was geen succes. Het water stroomde er wel naar binnen, maar kwam daar tot stilstand en het meegevoerde zand kreeg de gelegenheid te bezinken. Zo raakte het haventje al gauw verzand en konden alleen de roeibootjes en kano's er nog in en uit varen.

Velen zullen zich nog herinneren hoe veerman Tuitert het veer bediende en je voor een paar centen naar de overkant bracht, met fiets en al. Het veerhuis was van oorsprong een boerderij en men had een weiland aan de overkant. Daarheen bracht hij ook de koeien. Als je dat voor het eerst zag, dan geloofde je niet, dat je met één koe achter de boot, alle andere koeien meekreeg. De tocht was binnen de kortste keren volbracht. Met het tegenwoordige snelle vrachtverkeer op de IJssel zou het haast niet meer mogelijk zijn, omdat zo'n overtocht toch enige tijd in beslag nam en tegenwoordig is "tijd" een schaars artikel en voor wachten heeft men geen "tijd" meer.

Menigeen heeft bij veerbaas Tuitert op het terrasje gezeten en onder het genot van een glaasje de rust ervaren van dit stukje IJssel, met in de verte het dorpje Wilp. De gedachten gaan dan vanzelf terug naar de vroege middeleeuwen, toen Lebuinus daar het eerste kerkje aan de IJssel stichtte, lang voordat hij de IJssel overstak en in Deventer eveneens een kerkje bouwde.

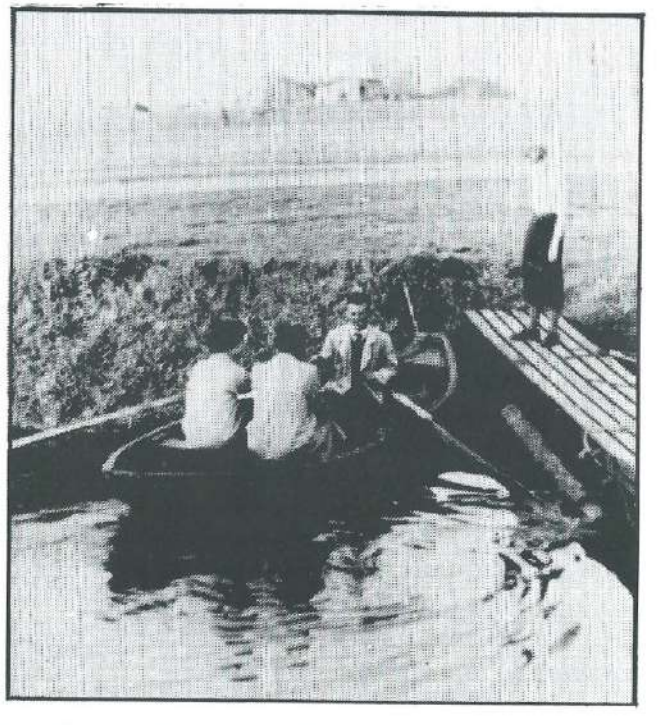

Veerbaas Tuitert bij de aanlegsteiger aan de Gorsselse zijde, omstreeks 1955

Allemaal heel lang geleden (in het midden van de achtste eeuw) werd de IJssel al overgestoken, misschien per boot of op één van de doorwaadbare plaatsen, die er zeker geweest zullen zijn. Ook vermoeden wij dat de kerk te Wilp aantrekkingskracht gehad moet

hebben op de bewoners van de oostelijke oever, want bij het veldnamenonderzoek te Epse kwam duidelijk een kerkpad ter sprake. Op grond van verklaringen van verschillende zegslieden kan de loop worden gereconstrueerd.

Het pad liep ongeveer van 't Krukkeland naar de Waterdijk en kruiste deze als Krukkelandsweg en kwam via de Dotterkamp nabij het tegenwoordige chauffeurscafé De Smid bij de Rijksweg; kruiste deze en ging dan via de Tapperskamp naar de Kletterstraat; kruiste deze en in zuidelijke richting verder naar Bokstad, de Kniepe, ging langs de Kniepakker, over de Braombelt en Diekmansland westelijk langs de Snappert; boog zich naar het Oosten tot de Stoevenbeld om dan in zuidelijke richting op het veerpad uit te komen en via het Raoland naar de IJssel, waar het voetveer lag naar de Wilpse kant: de Vliedberg.

Vroeger dachten we dat dit kerkpad net andersom gelopen moest hebben, en wel van de Wilpse kant naar het klooster Ter Hunnepe, dat iets ten noorden van het Krukkeland lag. De kerk van Wilp is echter bijna vijf eeuwen ouder en bovendien is de kerk van dit klooster in de 16de eeuw verwoest en niet meer hersteld. Voor ons was dit een reden temeer om het kerkpad van Epse naar Wilp te laten lopen.

Uit het voorgaande blijkt dat er dus ook een veer in Epse was. Bij verder onderzoek kwam naar voren, dat er in 1811, de Franse tijd dus, een verzoek was binnengekomen bij de maire (burgemeester) van Gorssel om opgave te doen van de boten die zich in de wateren van de gemeente Gorssel bevonden. Gelukkig is het antwoord van de maire de Vuller in klad bewaard gebleven.

In Epse 3 kleine aakjes van Egbert Jansen, Antony Beltman en Evert Beunk, respectievelijk eigenaren/gebruikers, die gebruikt werden "op den IJssel zoo tot herstel der kribwerken als

om van de eene naar de andre zijde over te varen". Behalve het veer bij het kerkpad was er ook één vanaf Grotenhuis (de Hank) naar de overzijde.

In Gorssel waren de eigenaren Hendrik Dommerhold en Gerrit Zandscholten; zij hadden twee aken met hetzelfde doel als in Epse. Hendrik Dommerhold woonde op 't Dommerhold (Houtwal) en Zandscholten woonde op 't Boster, dus buurman van Dommerhold.

In Eefde vinden we vier schepen, waarvan één op huize de Voorst als "pleisier Aak" en van de heer van 't Rijsselt een aak, welke tot gebruik dient in geval van watersnood. Dan volgen twee eigenaren, namelijk Wessel Pelgrim wonende op de Duizend Vreezen, wat toen een schippersherberg was, met één aak, welke gebruikt werd bij hoge vloed en om te varen naar de Veluwse zijde van de IJssel, dus ook een veerdienst. De laatste was Jan Eggink, van de boerderij Eggink, die alleen de aak gebruikte bij watersnood. Bij hoog water lag zijn boerderij op een eiland nabij het Rijsselt. Tot zover de kladbrief van maire De Vuller.

Maar alle veerbootjes hebben we dan nog niet gehad, want het is ons bekend, dat er ook een veer was bij de Houtwal nabij het kasteel Nijenbeek. In 1784 werd dit veer geëxploiteerd door Gijsbert Jan Willemsen en wel vanaf zijn veerhuis aan de Houtwal bij Nijenbeek naar de Gorsselse zijde, ongeveer waar naderhand het weiland lag van Dommerhold. Sedert de dertiger jaren van deze eeuw wordt dit veer niet meer geëxploiteerd. De lezer zal zich afvragen: maar waar waren in 1811 de veren van Dommerhold van het Weiland en van Bruggeman van het Nieuwe Weiland dan? Zijn deze veren dan niet beschreven en rust dit niet op een oud veerrecht?

We hebben getracht deze vragen voor u te beantwoorden maar moesten helaas constateren dat ten aanzien van alle veren tussen Gorssel

en Voorst geen veerrecht bestaat of heeft bestaan in de zin van de verenwet. Het veerrecht is een zakelijk recht dat de bevoegdheid geeft om met uitsluiting van ieder ander, personen en goederen over een water te zetten. (Het zakelijk karakter van het veerrecht is erkend door de Hoge Raad d.d. 26 november 1847.) In de praktijk bestaan er zakelijke rechten van vóór de invoering van het Burgerlijk Wetboek (1838/1842) die men tevergeefs in de normale codificatie zoekt, n.l. poot- en weiderechten, recht van eendenkooi, van windvang, van cijnsen, van de dertiende penning, heerlijke en niet-heerlijke rechten, vis- en veerrechten, recht van aanwas, stuwrecht en recht op een kerkgestoelte enz. Het boek van F.C.J. Ketelaar over "Oude Zakelijke Rechten" kan men voor deze laatstgenoemde rechten hierop naslaan.

Regale veerrechten: deze rechten strekken zich alleen uit over de publieke, bevaarbare wateren en hebben geen vat op niet publieke wateren en op door openbare lichamen gegraven kanalen. In de meeste gevallen verkreeg men veerrecht als afgeleid regaal uit handen van de landsheer.

Hoe we ook hebben gezocht, in het verleden is nimmer iets over veren vastgelegd en de geschiedenis begint eigenlijk pas in 1930, als de Inspecteur van de Provinciale Verkeersinspectie van Gelderland een brief schrijft aan de gemeente Gorssel, waarbij hij mededeelt dat hij het voetveer bij de Nijenbeek over de IJssel heeft geinspecteerd. Het veer onderhoudt de verbinding tussen Gorssel en Appen (gemeente Voorst), verder schrijft hij:

> Hier is feitelijk sprake van twee veren op een afstand van ± 50 meter naast elkaar gelegen. Nauwkeurig is dit niet aan te geven, omdat er geen aanlegplaatsen zijn en de boten aanleggen waar de waterstand daartoe de beste gelegenheid biedt. Beide veren

missen een tarief, een klachtenboek en een bel. Hierin zal worden voorzien.
Van het bovenveer is eigenaar G.W. Bruggeman te Gorssel. Het materieel van dat veer bestaat uit twee roeibooten, die geschikt bleken te zijn voor het vervoer van respectievelijk 9 en 4 personen. De voorgeschreven aanduidingen in de booten ontbraken, doch deze zullen worden aangebracht.
Van het benedenveer is eigenaresse wed. G. Dommerholt, te Gorssel. Het materieel van dat veer bestaat uit één roeiboot, welke geschikt bleek voor 10 personen. Ook hier ontbrak de voorgeschreven aanduiding, die zal worden aangebracht.

Op 29 oktober 1930 schrijft de gemeente Gorssel aan genoemde Inspectie dat de zoon van de eigenaresse van het benedenveer heeft verklaard het veer te zullen opheffen

aangezien de inkomsten daarvan zo gering zijn, dat hij daaruit onmogelijk de kosten der volgens het Reglement op de overzetveren daarvoor vereischte voorzieningen kan bestrijden.
Veerman Bruggeman van het bovenveer heeft beloofd - nu hij daar het monopolie krijgt - de in het reglement voorgeschreven maatregelen te zullen treffen. De politie zal toezien dat daaraan de hand wordt gehouden.

Tot zover deze brief.

De gemeente moet jaarlijks verslag doen aan de provincie over de overzetveren. Op 7 oktober 1930 wordt voor het eerst dit verslag gemaakt. Er zijn dan twee veren:

A. Voetveer bij Gorssel naar slot Nijenbeek, met twee boten, één voor 4 personen en één voor 9 personen die steeds bediend worden door "voldoend geschoold mannelijk personeel boven 20 jaar".

B. Voetveer aan de Houtwal, met één boot, bestemd voor 8 personen. Deze wordt des daags bediend door de vrouw van de veerman, des nachts door de veerman zelf. Alle boten zijn in goede staat, het grootste aantal toelaatbare personen is er op geschilderd.

Bel en tariefbord bevinden zich bij de aanlegplaats. Klachtenboek is in het veerhuis aanwezig.
In 1933 wordt er aan toegevoegd dat de boot van de Houtwal is toegerust met een hulpmotor.

In 1933 schrijft de gemeente in haar verslag:

Aan de bediening van het sub A genoemde veer (bij Nijenbeek met veerman Bruggeman) zijn den laatsten tijd allerlei belemmeringen in den weg gelegd door den eigenaar van het slot Nijenbeek, Jhr. Mr. van Weede.

In een afzonderlijke brief schrijft de gemeente dat Bruggeman sedert tal van jaren ondernemer van het overzetveer is geweest en dat hij thans moeilijkheden ondervindt betreffende de aanlegplaats en de opweg aan de Westzijde van de IJssel vanwege Jhr.Mr. van Weede, eigenaar van de gronden ter plaatse, die de passagiers de passage over deze gronden verbiedt. Bruggeman meent dat hij oude rechten kan laten gelden, maar het gemeente-archief bevat geen bewijzen hiervan. Vandaar dat de gemeente verzoekt na te gaan of er van deze rechten iets bekend is bij de Provinciale Griffie. In het antwoord komt duidelijk naar voren dat van het veer bij Nijenbeek geen veerrecht bestaat in de zin van de verenwet. Afgezien daarvan waarborgt een veerrecht nog niet het recht op toegang tot dat veer over de eigendom van derden. Indien zich op de Westelijke oever een voetpad naar het veer zou bevinden, zou misschien aan de hand van de Wegenwet kunnen worden uitgemaakt of dit voetpad al dan niet openbaar is.

ls echter op die plaats geen pad is, dan zou verleg met Jhr. van Weede misschien tot resul- aat kunnen leiden. Een andere mogelijkheid zou ijn een andere aanlegplaats te zoeken op de inkeroever. Het veer is immers niet aan een epaalde plaats gebonden. Hoe het verder is erlopen schrijft niemand meer, want in de olgende jaren 1934 en 1935 blijkt er niets eranderd te zijn.

In 1935 schrijft burgemeester Wentholt an Gorssel een brief aan zijn collega van oorst om te komen tot een gemeentelijke weg an de kant van Voorst, zodat men van het veer it gemakkelijk op het plaatselijk wegennet an komen. Zodoende zou een kortere verbinding ot stand worden gebracht met Apeldoorn. In oorst blijkt men echter dat belang niet te ien, want er wordt besloten te berichten dat et gemeentebelang niet in die mate bij het veer etrokken is, dat de gemeente zich de kosten van e aanleg voor aansluiting aan het bestaande we- ennet kan getroosten.

Ook de gemeente Voorst heeft een opgaaf edaan aan de provincie Gelderland (1927).

48. Voetveer bij het Nieuwe Weiland (100 m bovenstrooms van kasteel Nieuwenbeek) (5 minuten)
49. Voetveer bij kasteel Nieuwenbeek (10 minuten)
50. Voetveer bij Dommerholt (10 minuten)
51. Voetveer bij Grotenhuis (8 minuten)
52. Voetveer bij Vliedberg (10 minuten)

ij nr. 148 staat in de marge "vervallen". Alle eren zijn particulier, hebben één roeiboot ar. 149 heeft "twee roeiboten ieder"), kunnen personen tegelijk vervoeren en zijn "niet erplicht veer". De gemiddelde tijd voor de vervaart bedraagt in minuten 5 à 10 minuten. ot zover de opgaaf van de gemeente Voorst.

Het Dommerholtse veer, omstreeks 1935

Geschiedenis

Hoewel we weinig weten over de voorge- schiedenis van onze voetveren, des te meer weten we over het erve Dommerholt, in onze tijd "de Houtwal".

De familienaam Dommerhold, met d of t ge- schreven, is met vrij grote zekerheid afkomstig van deze boerderijnaam. Het erve ligt dan ook dicht bij de plaats waar de Dommerbeek in de IJssel stroomt. De naam Dommer is afkomstig van de marke Dommer. Deze marke is sedert onheug- lijke tijden samen met de marke Epse, één marke geworden. Vermoedelijk was de Dommerbeek de zuidgrens van genoemde marke. Vandaar dat het erve Dommerholt, zuidelijk van deze grens lig- gend, behoorde tot de marke Gorssel.

Reeds in 1240 geeft het Kapittel Elten "tegen tins (cijns) zijn goedere Dommere aan het klooster Ter Hunnepe".

In 1469 komen we Dommerholt weer tegen als het Schepengericht uit Zutphen de moordenaars Aernt Jans van Till en Hans Meidelbarch vonniste. Beide boeven werden ter plaatse ter dood gebracht (op het rad gelegd) omdat zij een koopman hadden "geschijnt" (afkomstig van "schinden" wat beroven, mishandelen e.d. betekent in het middelnederlands) en "sijn gelt genaemen hadden".

In 1693 komt de bewoner van Dommerholt weer in het nieuws: hij wilde niet komen helpen bij 't dijken, hoewel hij verschillende malen werd opgeroepen. Om hem te dwingen werd zijn etensketel in beslag genomen. Na veel vijven en zessen is hij toch op zijn schreden teruggekeerd en heeft de schop ter hand genomen. Hiermede werd de in beslag genomen ketel weer ingelost. Hij heette Jan Swiirs, wat betekende dat Jan de zoon van Swier was. De naam Swiir, Swier of Zwier, komt ook naderhand regelmatig voor in de familie Dommerholt.

In 1818 overleed Hendrik Dommerholt, waarschijnlijk dezelfde als de genoemde Hendrik op bladzijde 24 . Hij was op 4 maart overleden en 50 jaar oud. Hij was een zoon van Zwier Dommerholt en Harmina Roeterdink.

Op 29 januari 1792 schrijft Jan van der Meij van De Roskam, dat hij heeft ontvangen op rekeninge van Swiir Dommerhold van de geleverde genever van 1790, 1791 en 1792 tagtig gulden, aan zijn huys ontvangen. (In 1813 kostte de genever f 0.40 "de vles" en geleverd aan de kozakken. Er werd dus nogal wat genever gebruikt bij Dommerholt.) Deze Jan van der Meij was houtkoper, houtteller en handelde in eek en bevrachtte in de meeste gevallen via Dommerholt per schip naar Zutphen, Deventer en verder door het gehele land. Ondermeer een aantekening van hem op 19 april 1788: "Verkogt aan Monsuier Berent Wildeboer, de schipper, van Meppelt, meyhold Zutphen holt honderd voer, het

voer tyn gulden aan het Dommerhold ontvangen".

Het was een drukke nering aan de Houtwal en van der Meij kocht het hout ook op stam en dan moest het ook nog gehakt worden, geschild en gebost (takkebossen maken). De takkebossen werden soms rechtstreeks aan de bakker verkocht, maar het meeste hout werd geleverd via Dommerhold en opgeslagen in de eekschuur, die naast de boerderij stond.

De schippers brachten turf en riet aan de wal en pas na de tweede wereldoorlog is dit opgehouden, deels omdat er geen of weinig turf meer werd gestookt en anderdeels omdat het transport over de weg hand over hand toenam.

Uit een overlijdensakte van 20 juni 1843 blijkt, dat de beurtschipper Albert Ronge op 18 juni 1843 is overleden op het erve Dommerholt, 46 jaar oud en echtgenoot van Magteltje van den Berg, geboren te Zwolle als zoon van Hendrik Ronge en Sophia Petronella Garms. Aangever was in dit geval Teunis Willemsen, houtteller, 77 jaar (eigenaar van Dommerholt) en Hermannes Oosterlaar, oud 29 jaar, dienstknecht.

Zoals we in het voorgaande zagen was in de Franse tijd Swiir Dommerholt woonachtig op 't Dommerholt en wordt hij opgevolgd door zijn zoon Hendrik, die op 4 maart 1818 overlijdt. Zijn weduwe, Maria Boers (40 jaar) hertrouwt met Teunis Willemsen, die in 1832 eigenaar is van het Dommerholt. Deze Teunis overlijdt op 12 december 1850. Hij was een zoon van Gijsbert Jan Willemsen en Eva Lammers. (Vermoedelijk was Gijsbert J. Willemsen de eigenaar van de Houtwal te Voorst, nabij kasteel Nijenbeek. In 1784 wordt een Gijsbert J. Willemsen als zodanig genoemd.)

Op 29 augustus 1850 overlijdt Henriette Hietkamp, echtgenote van Engbert Jan Dommerhold, oud 33 jaar, geboren in de Kring van Dorth en dochter van Christiaan Hietkamp en Maria

Hoekstein te Epse op het erve Dommerholt. Engbert Jan sluit dan een tweede huwelijk met Willemina Jansen en in februari 1852 wordt er een tweeling geboren. Deze tweeling komt echter te overlijden, eveneens op het erve Dommerholt en wel op 18 maart 1852 (Albert) en op 29 april 1852 (Egbert). Jammer genoeg zijn er in het gemeente-archief verder geen gegevens te vinden over deze familie Dommerholt. Voorzover kon worden nagegaan is Engbert Jan niet in Gorssel overleden en in het woningregister, dat in 1861 is aangelegd, komt er geen familie meer voor die de naam Dommerholt draagt en woonachtig is op het erve Dommerholt. Misschien is Engbert Jan verhuisd naar een andere gemeente. Te zijner tijd zullen we proberen dit uit te zoeken.

Vermoedelijk is na het vertrek van Engbert Jan het erve Dommerholt verkocht, want uit een akte van 4 september 1866 blijkt dat het huis "de Ravensweerd" en het erve Dommerholt in één hand zijn. De eigenaar is dan Jan Willem Nijenhuis, koopman, te Gorssel. Uit deze akte blijkt jammer genoeg alleen de verkoop van het 4e perceel en is de koper van het Dommerholt niet uit deze akte te achterhalen.

In 1862 woont er volgens het woningregister Th. Veldhuizen, dagloner en in 1865 G.W. Peters, dagloner, vermoedelijk tot 1867. Dan volgt M. Sager, landbouwer, van 1868 tot 1878 en in 1878 tot zijn overlijden in 1903 G.R. van Beek, houtteller. Deze was voor de tweede maal gehuwd met Johanna Barmentloo. Zij hertrouwt in 1904 met Johannes Hekkert, die in 1916 kwam te overlijden. Er zijn dan o.a. drie kinderen. Hoewel er meer kinderen zijn, spelen twee kinderen een rol in ons verhaal, n.l. Jantje Hekkert, geb. 1905, gehuwd met A. Tuitert en Johanna Wilhelmina Hekkert, geb. 1911 en gehuwd met G.J. Wolters in 1934. Schoonzoon Wolters werkt uitsluitend op het agrarische bedrijf van zijn schoonmoeder, terwijl

het café en het veer sedert 1927 wordt geëxploiteerd door Tuitert en zijn echtgenote. Vanaf 1927 vindt er dus een splitsing plaats tussen het agrarische bedrijf en het café annex het voetveer. Tuitert is dan uitsluitend caféhouder en veerbaas en zijn gezin bewoont een afzonderlijk deel van het Dommerholt. In de zomer was het daar een drukke bedoening, vooral van de kant van de watersporters. Er was een kanoschuur en botenberging. Het zwembad lag op een steenworp afstand in de IJssel want men kon hierin toen nog naar hartelust zwemmen. De IJsselstrandjes lagen echter bij het Dommerholt aan de kant van Voorst, waardoor ook veel zwemmers gebruik maakten van het veer. Tot de zomer van 1944 bleef dit in stand, maar door de oorlogsomstandigheden kwamen de watersporters in de verdrukking en het werd steeds stiller bij het Dommerholt.

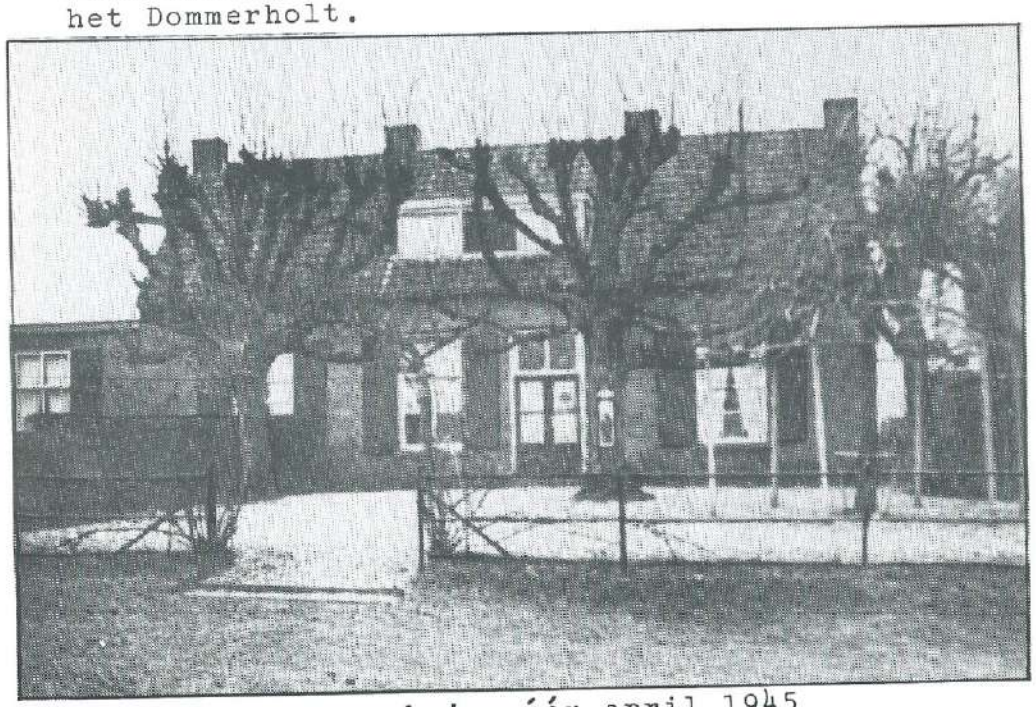

Het veerhuis vóór april 1945

Toen kwam de bevrijding. Het dorp Gorssel werd op 6 april 1945 bevrijd, maar de Veluwse kant bleef bezet door de Duitsers, waardoor Gorssel onder het vijandelijk vuur bleef liggen. Het Canadese leger trok zich samen in de bossen van Gorssel en omgeving, tot in Eefde en Harfsen toe. Op 11 april 1945 werd, na een zware artilleriebeschieting, de overtocht naar Voorst ingezet. De IJssel lag onder een rookgordijn en onder bescherming daarvan trokken de amphibietanks door de IJssel naar de overkant. Er werd fel gevochten en daarbij raakte het erve Dommerholt in brand. Geen steen bleef op de andere. Op 12 april werd vanaf het Dommerholt een vaste brug gelegd door het Canadese leger en zo begon de bevrijding van westelijk Nederland vanaf de plaats waar eeuwen het Dommerholt had gestaan en waarvan alleen de rokende resten nog over waren.

Zowel de familie Tuitert, als de familie Wolters, kwamen met de schrik vrij, maar waren dak- en brodeloos geworden. Wolters en zijn familie trokken naar een tijdelijk noodadres en kwamen op 21 mei 1948 op het herbouwde Dommerholt terug, met zijn schoonmoeder, de weduwe Hekkert-Barmentloo, die in 1958 op het erve het Dommerholt overleed.

Naast het Dommerholt zette de familie Tuitert een houten noodwoning met café neer en in 1955 werd het nieuwe café "de Houtwal" gebouwd. Samen met zijn vrouw zorgde Tuitert voor de exploitatie van het veer.

In 1969 wordt dan het café overgenomen door de schoonzoon van Tuitert, de heer D.J. Huiskamp. Het veer is dan inmiddels opgeheven. In de loop der jaren bleek dat Tuitert in de weekends iemand moest aannemen, die voor hem het veer bediende. Hij zelf kon niet meer gemist worden in het cafébedrijf met buitenterras. Zo'n vervanger kostte hem meestentijds meer dan het veer opbracht. In 1964 heeft hij toen

de knoop maar doorgehakt en het veer gesloten. Huiskamp exploiteerde dus alleen het café en geen veer meer. Door invaliditeit werd hij gedwongen zijn bedrijf te beëindigen. Zo kwam in 1985 de Houtwal te koop. Er kwam ook een nieuwe eigenaar, die echter niet alleen het café wenste te exploiteren. Er kwamen wel plannen maar tot heden is het daarbij gebleven. Een groot hek omgeeft het café en de oude losplaats en houtwal zijn niet meer toegankelijk voor het publiek.

Veerbaas Tuitert tijdens hoog water, omstreeks 1960

Als men met het nieuwe veer vanuit Wilp voet aan wal zet aan de Gorsselse kant dan ziet men rechts de boerderij het Dommerholt en de plek waar men aankomt is dus niet de oude houtwal of losplaats aan de IJssel. Die plek ligt ongeveer 150 meter stroomopwaarts, dus ook rechts.

Het pad voert ons door het weiland naar de dijk en we komen tussen het Dommerholt (rechts) en het Schuring (links) op de Dommerholtsweg uit, met direct rechts de gedenksteen die in 1985 is geplaatst ter herinnering aan de overtocht van het Eerste Canadese Legerkorps in april 1945.

Als men van Gorssel oversteekt naar de Veluwse kant dan zet men voet aan wal in de Wilpse klei. Hier dichtbij lagen de kazematten van de IJssellinie, maar ook vroeger lagen hier verdedigingswerken, o.a. "Kostverloren".

Vaak heeft men hier te kampen met hoge waterstanden en de boerderijen liggen dan ook allen op verhogingen of terpen. Dit gebied heeft veel geleden bij de bevrijding in april 1945. Verschillende boerderijen zijn verwoest of in brand geschoten, maar zijn in de loop der jaren weer herbouwd o.a. De Kribbe, het Slijkhuis en het Veen.

Door gebruik te maken van het veer kan men een fietstocht maken naar Wilp, Bussloo of Voorst. Ook kan men naar de ruïne van het slot Nijenbeek. Men zal nu via het Dommerholts veer in staat zijn wat meer te genieten van de buurgemeenten over de IJssel. Een rivier vormt altijd een natuurlijke scheiding en het onderling contact wordt bemoeilijkt. Zonder gebruik te maken van de bruggen in Deventer of Zutphen is het nu mogelijk een tochtje te maken in de schitterende omgeving van de buurgemeenten Voorst of Gorssel.

Moge het Dommerholts veer aanleiding zijn dat de banden tussen Voorst en Gorssel wat nauwer worden aangehaald.

m.m.v. J. Eefting
streekarchivaris Gorssel-Lochem-Vorden-Warnsveld
J.A. de Ruiter
streekarchivaris Oost-Veluwe

Leden: J.P. Dijksman, Blauwedijk 10, Almen
J.H. Goorman, Joppelaan 81, Joppe
A. Hoekstra, Pikeursbaan 5, Gorssel
W. v.d. Kamp, Lochemseweg 38, Epse
Mw. J.W. Lubberding-Braakman, Broekstraat 2, Harfsen
J. Nijenhuis, Zutphenseweg 164, Eefde
J. Pasman, Heideweg 14, Harfsen
A.M. de Ruiter, Joppelaan 14, Gorssel
J. Eefting, archivaris gemeentehuis Gorssel

Redactiecommissie:
Voorzitter: A. Hoekstra, Pikeursbaan 5, Gorssel
Leden : N. Kuik, het Wilgert 8, Epse
H. Meedendorp, Elfuursweg 22, Gorssel

De vereniging kent leden en begunstigers.
De statuten en het register van leden en begunstigers liggen ter inzage bij de secretaris.
Het lidmaatschap bedraagt f. 25,- per jaar per gezin. Aanmelding voor het lidmaatschap kan geschieden bij de secretaris. Een lid kan zijn lidmaatschap eventueel opzeggen aan het einde van het verenigingsjaar met een opzegtermijn van 4 weken. Het verenigingsjaar loopt van 1 januari - 31 december.
Betaling van lidmaatschapsgeld of giften van begunstigers kan geschieden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank Almen, of op de postrekening van deze bank nr. 874220.
Ons Markenboek wordt kosteloos aan leden en begunstigers toegezonden. Losse nummers zijn verkrijgbaar bij de secretaris à f. 10,- per nummer.
Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Gelieve bijdragen aan Ons Markenboek te zenden aan een der leden van de redactiecommissie.
Getracht zal worden Ons Markenboek 4 x per jaar te doen verschijnen.